

## Jacques Roubaud

### Hoppy hercegnő avagy Labrador meséje

#### I KIFORRADALMAK ÉS BEFŐTTEK

1.1 Ebben az időben a hercegnőnek volt egy kutyája és négy nagybácsikája, akik királyok voltak. Az első királyt Aligoténak hívták. Ő Zambezinek és környékének a királya volt. A második királyt Babylasnak hívták. Ő Ypermetropusnak és környékének a királya volt. A harmadik királyt Eleonornak hívták (e nélkül), a negyediket pedig Imogennek.

Eleonor (e nélkül) és Imogen semminek nem volt a királya. Mindkettejüknek volt ugyan egy-egy igen nagy és igen szép királyságuk, de a mese biztonsági érdekekre való tekintettel most nem mondja meg, hogy hol.

1.2 A mese azt mondja el, amit kell és ahogyan kell, s a mese most azt mondja el, hogy Aligoté olykor meglátogatta Babylast a királyságában, vagy Eleonort az utóbbiében, vagy éppenséggel Imogent, és a mese azt mondja el, hogy ehhez hasonlóan megesett, miszerint Babylas látogatott el Eleonorhoz a királyságába, vagy Imogenhez ez utóbbiába, vagy éppenséggel Aligotéhoz, és a mese még azt is elmondja, hogy némelykor Eleonor látogatta meg Imogent a királyságában, Aligotét ez utóbbiében, vagy éppenséggel Babylast, valamint azt, hogy Imogen olykor látogatóba ment Aligotéhoz a királyságába, Babylashoz ez utóbbiába, és még Eleonorhoz is. Legalábbis ezt mondja a mese.

1.3 És amikor Aligoté király Babylasnál találkozott a hercegnővel és a kutyájával, és a hercegnő kiment, hogy a kutyájával labdázzon a lépcső előtt a pázsiton, Babylas király azt mondta Aligoténak: „Kedves kuzinom, ugyan bemehetnének az irodámba”. De itt a mese már nem beszél többet Aligotéről és Babylasról, hanem visszatér Eleonorhoz, aki látogatóba ment Imogenhez a királyságába.

## Fordítás

1.4 És a mese azt mondja, hogy amikor Eleonor király Imogennél találkozott a hercegnővel és a kutyájával, és a hercegnő kiment, hogy a kutyájával labdázzon a lépcső előtt a pázsiton, Imogen király azt mondta Eleonornak: „Kedves kuzinom, ugyan bemehetnénk az irodámba”. S amikor Eleonor és Imogen mindketten bent voltak az irodában és elfordították a kulcsot, forradalmaztak.

1.5 El kell Önöknek mondani, hogy ebben az időben a hercegnő nagy gondban volt. Mivel minden alkalommal, amikor a négy nagybácsi- király egyike (Aligoté például) meglátogatott a négy nagybácsi- király közül egy másikat, az egyik királyt (Imogent például) a királyságában, és amikor ezek beléptek az irodába, miután kiküldték a hercegnőt, hogy a kutyájával labdázzon a lépcső előtt a pázsiton, és amikor elfordították a kulcsot, forradalmaztak. A négy király – a négy nagybácsi! – egyike ellen forradalmaztak. Sőt mi több, az sem ment ritkaságszámba, hogy a királyok egyike (Eleonor például) önmagát látogatta meg a saját királyságában, kíséretében a hercegnővel és a kutyával, s miután labdázni küldte a hercegnőt, kulcsra zárkózott saját magával az irodájában, hogy forradalmazzon. Mindez sok forradalmazással járt, és a kutya torkig volt a labdázással.

1.6 A mese itt felidézi, hogy amikor Utherpandragon király halálosan megbetegedett, magához hívatta a hercegnőt és a kutyáját, valamint négy unokaöccsét, Imogent, Aligotét, Babylast, Eleonort (e nélkül), és ezt mondotta nekik: „Gyermekeim, gyermekem, kutyám, tudom, hogy nemsokára meghalok. Halálos bajom van, a kór nem ismer irgalmat. Jól tudom, mi fog történni, tette hozzá a négy király, az unokaöccsei felé fordulva, amikor már halott leszek. Imogen például látogatóba megy majd Babylashoz a királyságába a hercegnővel és a kutyájával, s hogy mit tesznek majd, mindjárt elmondom. Elküldik a hercegnőt, hogy labdázzon a kutyájával a lépcső előtt a pázsiton, bemennek az irodába, elfordítják a kulcsot, és forradalmaznak. Ki ellen? nem tudom, le van szarva, nekem amúgyis tökmindegy. O. K., ebben úgysem befolyásolhatlak titeket. Halálos kór tört rám, meg fogok dögleni, Merlin azt mondta, itt már nincs segítség. De van egy szent szabály, amelyet emberemlékezet előtt Szent Benedek állított föl, és nektek meg kell esküdnötök arra, hogy betartjátok, mert csak így forradalmazhattok. O. K.?” és Utherpandragon emelt hangon folytatta

1.7 Szent Benedek szabálya: vegyünk négyötök közül három királyt: az első királyt, a második királyt, a harmadik királyt. Az első király nem érdekes, hogy melyik király, a második

király nem érdekes, hogy melyik király („a második király lehet ugyanaz, mint az első”, vágott közbe Eleonor, „of course”, mondta Uther), a harmadik király nem érdekes, hogy melyik király. Tehát: annak a királynak, akivel szemben az első király akkor forradalmazik, amikor meglátogatja azt a királyt, akivel szemben a második király akkor forradalmazik, amikor meglátogatja a harmadik királyt, tehát annak a királynak pontosan ugyanannak a királynak kell lennie, aki ellen az a király forradalmazik, aki ellen az első király akkor forradalmazik, amikor meglátogatja a másodikat, ...meglátogatja a harmadikat. O. K., mondta Uther, de ez még nem minden. Amikor egy király meglátogat egy másik királyt, mindig egyugyanazon király ellen forradalmaznak. És ha két különböző király látogatja meg ugyanazt a harmadikat, az első soha nem forradalmazik ugyanazon király ellen, aki ellen a második. Végül mindegyik király ellen minden egyes király irodájában évente legalább egyszer forradalmaznak. Megmondtam (mondta Uther), O. K.? O. K. mondta Uther, és meghalt.

1.8 A mese most azt mondja, hogy a hercegnő és a kutyája szeretnék volna tudni, ki ellen forradalmazik Imogen nagybácsi, amikor Babylas nagybácsit látogatja meg és kulcsra zárkóznak az irodában. És – valamelyest általánosabb szinten – a hercegnő tudni szeretne volna, hogy például ha nagybácsikái közül adva van két tetszőleges nagybácsi, akkor az, aki ellen az első akkor forradalmazik, amikor meglátogatja a másodikat, ugyanaz volt-e vagy sem, mint az, aki ellen a második akkor forradalmazik, amikor meglátogatja az első. „Jen” mondta a kutya. Elcsípte a labdát a lépcső előtt a pázsiton, és miközben nyála csordult, a fogában tartotta. „ne beszélj tele szájjal” mondta a hercegnő s hozzátette „és miért igen, kérlek” „mert” mondta a kutya „egy égyeeü oor üseeüe átozó”. Általában kitűnő volt kutya-magyar fordításban, amikor labdát tartott a fogai között. „Ó” mondta a hercegnő. Uzsonnaidő volt. Így hát visszamentek a konyhába, ahol Ingrid királynő várta őket.

1.9 Merthogy, mondja a mese, Aligoté, Imogen, Babylas és Eleonor királyok elsőfokú unokatestvérek voltak és a négy feleségük elsőfokú unokanővér. Adirondac, Botswana, Eleonore (egy plusz e-vel) és Ingrid királynők. Adirondac királynő Zibeline y Zanivovette-ben született. Botswana királynő Yolande y Ygrometriában született. Eleonore (egy plusz e-vel) és Ingrid királynők szintén születtek, de a mese nem mondja meg, hogy hol, biztonsági érdekekre való tekintettel. A mese nyílegyenesen tör célja felé, és azt mondja el, hogy amikor például Aligoté meglátogatta Imogent, kizárólag azért, hogy Szent Benedek szabálya szerint forradalmazzanak,

## Fordítás

Adirondac királynő meglátogatta Ingrid királynőt a konyhájában. És amíg a királyok forradalmaztak, addig a királynők befőttet készítettek. Annyit és olyan jót, hogy miután Aligoté király távozott, még rögvest postára adott egy csomagot a maradékból, abból a befőttből, ami nem fogyott el annak a királynőnek az uzsonnáján, aki annak a királynak volt a hitvese, aki ellen Aligoté Imogen irodájában délután forradalmazott. Minden a lehető legszokványosabb módon történt, ahogy ez lenni szokott.

1.10 A királyságokban minden a legjobb úton haladt. A királyok kiforradalmaztak, a királynők befőztek, a hercegnő labdázott a kutyájával a lépcső előtt az egészen zöld pázsiton, a kutya magyarról kutyára fordított és kutyáról magyarra, míg egy reggel

(folyt. köv.)

## Útmutatások

arról, amit a mese mond

### I. az, aki a mesét mondja

1. aki elbeszél, az maga e mese és az, aki elbeszéli e mesét, Emese. Labrador Emese. Hát ezért Labrador meséje e mese, mondja.

2. amikor e mese azt mondja, amit e mese mond, akkor azt mondja Önnek: Íme ez az, amit mond e mese. Ki beszél tehát, e mese? igen, de sose feledje, hogy e mese Labrador Emese.

3. Ez itt tényleg nem az a mese, amelyet akármilyen Emese mond. De kétségkívül ez a legelső olyan mese, amelyet Labrador Emese mond.

4. Lehetséges, hogy rosszul hiszi, miszerint e mese és/vagy Emese a történet szerzője, és amennyiben így hiszi, lehet, hogy alaptalanul hiszi így.

5. Gyanakvás!: Gyanakodjék az olyan mesékre, amelyek meséjüket úgy mesélik el, mintha a mese e mese szerzője volna! Még inkább gyanakodjék Labrador Emesére.

### II. Hogy a mese igazat mond

6. a mese mindig igazat mond. Amit a mese mond, igaz, mert a mese mondja. Egyesek azt beszélnek, hogy a mese azért mond igazat, mert az, amit mond, a mese – igaz; mások azt, hogy a mese nem mond igazat, mert az igaz – az nem mese. De valójában az, amit a mese

mond, igaz, mégpedig azért, hogy a mese azt mondja, hogy amit a mese mond, az igaz. Hát ezért mond igazat a mese.

7. e mese az igazat mondja. Ez nem jelenti azt, hogy Labrador Emese igazat mond. E mese igazsága nem mindig Emese igazsága. De ettől e mese még nem kevésbé igaz.

8. Az, amit e mese mond, azalatt történt, amíg e mese mindezt mondta. Azalatt, amíg e mese mondta, ugyanaz történt, mint amit mondott a mese. Ha valamiképpen, hát így igaz.

9. Gyakran a mese hazudik a mese

hazudik gyakran

a mese gyakran hazudik gyakran

10. a mesében két mese van: az a mese, amelyik a mesét mondja, és a mese arról, amit a mese mond. Ez egyébként két mesénél jóval többet tesz ki.

11. a mese igaza benne van a mesében. Melyik mesében? No jó, hát a mesében, meg abban a mesében, amelyikről a mese szól. Így a mese igaza az igaz igaza.

12. amikor a mese hazudni fog, és fog hazudni, mert igazat mond, akkor lesz vége a mesének.

### III. Az, ami a mesében benne van

13. Ebben a mesében az van benne, ami egy mesében van, tehát az, amit egy mesét mesévé tesz. És ez úgy határozható meg, mint ami egy mesében benne van. És mivel ez a mese egy mese, mindez benne van ebben a mesében. Íme ez az, ami ebben a mesében benne van.

14. Van ebben a mesében egy hercegnő, meg a kutyája. A hercegnő neve hoppy. A mese címe: hoppy hercegnő a kutya nevét elrejtettük biztonsági érdekekre való tekintettel!

15. ebben a mesében vannak királyok, királynők, s van egy csillagász. És még sokan mások. Valamennyi személy neve betűrendben áll. A királyok neve, a királynők neve külön betűrendben.

16. ebben a mesében vannak rejtélyes rejtélyek. Időjárásjelentések. Útjárók és átkeresztzések. Jó pár papírra kiterjednek. Ezek az első olvasáskor kihagyhatóak. De mindez benne van a mesében.

17. az, ami nincs benne: kincs ebben a mesében, jól mondom, nincs ebben a mesében hózentróger, tehát ez az, ami nincs benne ebben a mesében.

### IV. Amikor mond a mese

Amikor Önöket mondja a mese

18. Amikor a mese szól, úgy kell a mesét mondani, hogy kitűnjék, a mese az, aki a mesét mondja. És ez így szabályos, mivel a mese az, aki azt mondja, amit mond a mese.

19. Figyelem: Figyelem! a mese néha figyelmet követel.

20. a mese olykor hibás útmutatásokat ad. Ebben az esetben a mese azt mondja, hogy itt a mese hibás útmutatásokat ad. Olykor.

21. nyelv a mese nyelve a mese nyelvén beszél. A mese nyelve a magyar. A mese nyelve a kutya is. Mi a magyar? a mese nyelve. Mi a kutya?

22. előzetesek de mi nem előzünk.

23. A mesemondáshoz rendeljen egy üveg bort. Ha nincs bor, vagy ha nem issza a bort, ne mondja a mesét. Hacsak akkor nem vágyik beszélni, amikor M/maga a mese.

24. A mesét mondva mondja, mondja a mesét. Ne mondja Philippe Sollers „materializmusát” vagy az „imát, hogy a számakkal menjünk a paradicsomba”. Mondja a mesét.

### V. Kiknek mesél a mese

25. A mese Önnek mesél. Ki ez az Ön? mindenki, akinek a mese mesél. Ha a mese Önnek mesél, ez annyit tesz, hogy nem más, mint Ön.

26. A mese azoknak mesél, akik idősebbek vagy fiatalabbak húsz évesnél, idősebbek vagy fiatalabbak hatvannál, akik tizenhét évesek vagy idősebbek harmincegynél vagy negyvenegynél fiatalabbak vagy idősebbek tizennégy évesnél avagy fiatalabbak. Ez mindig ugyanaz a mese. De ők nem ugyanazok az emberek.

27. Ez a mese a sáskák számára van. Ez a mese egy sajátosan sajátos sáska számára van.

28. azoknak, akiknek a mese mesél, ha meghallgatják, legyen benne köszönet. A köszönetek benne vannak a mesében. Hogy megérthessük ezeket, meg kell hallgatni.

29. Ebben az időben a mese mindenütt jelen volt és mindenki belépett ide. Milyen időben?

30. Most ők, azok, akik számára a mese a mese, benne vannak a mesében. Kiknek van a mese?

## **Fordítás**

---

31. az utolsó útmutatás

t( cea uc tsel rs

n neo rt aluot

ia ouna s ilel-

-rc oal ei ntoi

ez a kutyától való

Vége az útmutatásoknak arról, amit a mese mond.

(fordította Szigeti Csaba)

### az egészen zöld pázsiton

az, aki e mesét írta Az, aki e mesét írta, Jacques Roubaud 1932-ben született, provanszál származású párizsi matematikus, költő és prózaíró, katalóguskészítő, a trubadúr és a troubère költészet szakértője, a klasszikus japán költészet tolmácsolója, az Összehasonlító Poétikai Központ munkatársa s az utóbbi években itt, az INALCO-n belül az európai szonett formális történetének kutatója, dolgozik a számítógépes ALAMO-csoportban, valamint a '60-as évek végétől a Lehetséges Irodalom Műhelyei (az OuLiPo) egyik legtekintélyesebb szerzője. E felsorolásból bizonyosan több maradt ki, mint amennyi benne van.

Roubaud nem alapító tagja az OuLiPo-nak, Georges Perec-kel és kevesen másokkal csak később csatlakozott a társasághoz.<sup>1</sup>

Jacques Bens: ou li po (1960–1963), Éd. Chr. Bourgois, Paris, 1980, 15.

Itt olvasható műve is az OuLiPo-társaságon belül született, egy lehetséges szöveg, a lehetséges irodalom egy darabja. Bizonyosan nem a legelső szöveg magyarul, melyet Jacques Roubaud írt (Somlyó György már a hetvenes évek legelején több költeményét lefordította,<sup>2</sup> *Quelque chose noir (Valami sötét)* című verseskötetéről 1987-ben rövid ismertetést közölt a Nagyvilágban),<sup>3</sup> de bizonyosan a legelső mese, amely tőle magyarul olvasható. Sőt feltehető, hogy nyelvünkön a legelső oulipós irodalmi szöveg, hiszen Raymond Queneau *Cent mille milliards de poèmes*-jének (Száz ezer milliárd költemény) Tamkó Sirató Károly-féle fordítását nem

<sup>1</sup> Az OuLiPo tagjai, 1980-as állapot:

alapító tagok: Noël Arnaud, Jacques Bens, Claude Berge, Jacques Duchateau, †Latis, François Le Lionnais, Jean Lescure, †Raymond Queneau, Jean Queval, †Albert-Marie Schmidt,  
beválasztottak: Marcel Benabou, Luc Etienne, Paul Fournel, †Georges Perec, Jacques Roubaud,  
külföldi levelező tagok: André Blavier (Belgium), †Marcel Duchamp (U.S.A.), Paul Braffort (Hollandia), Harry Mathews (U.S.A.), Italo Calvino (Olaszország), Stanley Chapman (Nagy-Britannia), Ross Chambers (Ausztrália).

<sup>2</sup> Pl. A B. Y. Három vagy Tizenkilenc Költemény-ből című vers, Nagyvilág, 1971/8, 1139.

<sup>3</sup> Újra- és újra: Somlyó György: A költészet ötödik évada, Magvető, Budapest, 1988, 370–373.



számíthatjuk ide: bár az OuLiPo egyik alapszövege, kronológiailag az oulipói időszámítás előtti időkből való. François Le Lionnais javaslata alapján az oulipói időt „új években” kell számolni, ahol egy év = egy évszázad. Az OuLiPo idén háromezer éves, hiszen 1960. november 24-én született!

Oulipói szöveget első alkalommal olvasni – nem könnyű feladat. Egyedül ez mentheti azt a feltűnő udvariatlanságot, hogy a szöveg mellé megjegyzéseket teszünk.

*a szöveg fekvése* Ez itt egy lehetséges irodalmi szöveg. Ez nem jelenti azt, hogy e szöveg nincsen, bár lehetne, mert természetesen nagyonis van. Eredeti címe *la Princesse Hoppy ou le Conte du Labrador*; először egy vékony kis füzetben jelent meg, év, hely és kiadó feltüntetése nélkül, belső terjesztésre, az Oulipói Könyvtár 2. számaként (a könyvtár első 12 füzetét 1981-ben facsimilében adta ki a Ramsay kiadó<sup>4</sup>).

A lehetséges irodalom olyan beszédmódok tartománya, amely beszédmódok korábban nem léteztek. Itt a lehetségesség – ha jól értem – a beszéd „ékvésére” vonatkozik; arra, hogy az ilyen szövegeket, megszólalásmódokat képtelenek vagyunk az irodalmi szöveg státuszáról alkotott eddigi elképzeléseink, olvasói mechanizmusaink közé beiktatni. A lehetségesség kvázi szinonímája az elhelyezhetetlenségnek.

*a szöveg műfaja* A Ramsay-kiadás előszavában a Hoppy hercegnőt Roubaud *algebri-kus* mesének nevezi, s kiemeli azt, hogy a centrumában, a laboratóriumában egy oulipói szöveg-előállító recept (X-et Y-ként Z-re vetíteni)<sup>5</sup> valamelyest megbonyolított változata áll. Ez harmonizál a nyelvezet felépülésével is. A szöveg szótára, a szóanyag és a szintaxis két területről való.

Egyrészt a mese tradicionális nyelvezetéből. Mint Vladimir Jakovlevics Proppnál: az alanyok (X, Y, Z, hol Aligoté, hol Babylas, hol Eleonor stb.) változnak, az állítmányok (forradalmazni, befőzni, labdázni stb.) állandóak és vissza-visszatérőek. A roubaud-i nem többel, csak egy csipetnyivel „jobb” a proppi varázsmese-anyagnál. A gondolatmenetnek arra a fázisára gondolok, amikor zseniális könyvében az orosz folklórlista és epepeia-kutató kénytelen enyhe

<sup>4</sup> La Bibliothèque oulipienne I., préf. par Jacques Roubaud, Éd. Ramsay, Paris, 1981.

<sup>5</sup> Az eljárás percc-i működtetéséről ld. *A la recherche du sens perdu* című írásunkat a Pompeji 1990/1. számában.

keserőséggel bevallani, hogy sajnos „A nép nem hozza létre a matematikailag lehetséges valamennyi formát.”<sup>6</sup> Látható módon Propp is két tartományban, két halmazban képzelte el kutatásának terepét: egy szűkebben, ahol a ténylegesen létező változatok foglalnak helyet, és egy tágabb tartományban, a (matematikailag) lehetséges változatok együttesében, mely utóbbi természetesen magában foglalja részalmazként a megelőző tartományt. Az ALAMO – adott részterületeken – nem kisebb becsvágygal munkálkodik, mint hogy létrehozza a kombinatorikusan elgondolható összes alakváltozatot, előzetesen felvett, adott alapelemekből. De Propp joggal vigasztalta magát azzal, hogy a ténylegesen lejegyzett varázsmesék bizonyos reális létmódot adnak a lehetséges(en létező) varázsmeséknek is. Tehát „(...) léteznek olyan mesék is, amelyek nem szerepelnek egyetlen gyűjteményben sem”<sup>7</sup> – mondja.

Mint a Hoppy hercegnő meséje. Amit elmulaszt a nép, helyrehozza azt a gép.

Az OuLiPo is gyakran tör egy definiált területen belül a lehetséges valamennyi kombinatorikus változat megalkotására. Közismert, hogy a trubadúrköltészet, a trobar kristályszerkezete, a szerkesztés kombinatorikus kifinomultságának a maximuma az a forma, amelyet később Francesco Petrarca *sestina*-nak nevezett el, s amelynek utótörténete Ezra Poundig, Louis Zukowskyig, Raymond Queneau-ig tart. A trubadúrok – a *Leys d'Amors* poétikája alapján – pusztán a canso egyik, bár sajátos változataként fogták fel. A sextina Arnaut Daniel XII. század végi nagy permutációs találmánya. Bár itt nincs helyünk részleteiben kitérni a „rendezett rendezetlenség” eme, talán csak a sonetti a coronához hasonlíthatóan összetett felépítésére, jelezni szeretnénk, hogy a sextina Roubaud poétikai világképében igen fontos helyet foglal el. A 6-os számra alapuló 6x6-os bonyolult strófa- és versszerkezet szolgált alapul számára az onzina (11x11) létrehozásához, a költő Queneau pedig nem gyakorlati választ, csak problémavázlatot tudott adni az ún. queninához, azaz a sextina kapcsán felvetette a végtelen verseken belül sajátos, nxn (végtelen x végtelen) szerkezet lehetségeségének problémáját. A lehetséges lehetségeségének keresése mélységesen oulipói gondolkodásmód megnyilvánulása.

<sup>6</sup> Vlagyimir Jakovlevics Propp: A mese morfológiája. Ford. Soproni András, Gondolat, Bp., 167.

<sup>7</sup> I. m., u.o.

Mondottuk, hogy a Hoppy hercegnőben a mese nyelvezete fésűszerűen, pontosan illeszkedik a matematikai iskolai feladványok nyelvezetéhez. A matematika erőteljes beszabadítása az irodalmi szöveg készítésébe egyúttal azt is jelzi, hogy mind az OuLiPo, mind – irodalomelméleti szinten – az Összehasonlító Poétikai Központ konzervatív: a hetvenes–nyolcvanas évek egyre erőteljesebb tudományellenességével szemben ők tudományhívők – ha nem is ártatlanul, ha nem is naívan.<sup>6</sup>

A formális költészeti gondolkodásmód, a vonzódás a matematikához, a logikákhoz, a kombinatorikához – miközben megkereste a maga történeti múltját, könnyűszerrel kapcsolódhatott össze a régi iránti szenvedélyes elkötelezettséggel. Az OuLiPo találhatott magának múltat a trubadúrok és a trouvère-ek formális költészetében, az ún. Nagy Retorikusoknál és másutt. Ez az elkötelezettség a régi iránt Roubaud-nál költészetében, költészetfelfogásában egy roppant tudatos poétikai archaizmust képzett ki. Az archaikum aktualitását Roubaud abban látja, hogy ezen keresztül a költészet tán képes még visszaadni hajdan-megvolt egyesítő szerepét önmagának, a költészetnek. Aranykor-képzet? Bizonyosan. Aranykor-délibáb? Nem biztos. Minderről igen szép szavakkal így ír *A megfordított virág* című trubadúrmonográfiájának az előszavában:

„Költeményeket írni, költészetet komponálni a jelen aktuális feltételek között kissé nehéz feladat, ebben egyetérthetünk. Kitartani egy feltételezett úton (számomra minden esetben) modellválasztást jelent, vonatkoztatottságot valamely kitüntetett korszakra, amikor még volt költészet, és az csillogott is. Én a XII. századi Provence költészetét választottam. Gondolkoztunk a trubadúrokon keresztül, a trubadúrok példáján át is a költészetről. A legjelenlévőbb költészet – hogy túléljen – kénytelen felvenni a harcot a felejtés ellen, kénytelen egy archaizmus választásán keresztül létrejönni: a trobar archaizmusa az enyém.

Engem a költészetnek mint mesterségnek, mint foglalkozásnak és mint szenvedélynek, mint játéknak, mint ironiának, mint kutatásnak, mint tudásnak, mint akaratnak, mint autonóm cselekvésnek, mint életformának az eszménye vezet, az az idea, amely (az általam kedvelt költőknél) az európai hagyományban megtalálható, jelenleg legközelebb Raymond Queneau-nál,

<sup>6</sup> E beállítódásban nagy szerepe van a „transzcendens satrapa” Queneau életművének. Ehhez lásd: Jacques Roubaud: *La Mathématique dans la méthode de Raymond Queneau*, Critique, 1977, 4. sz.

aki mindezt közel hozta számomra és akiben az első példát láttam a trubadúrokhoz vezető úton.”<sup>9</sup>

Matematika költészet archaizmus – az OuLiPo szövegelőállító gyakorlatai egyben sokoldalú kutatási gyakorlatok is.

*emese és az archaizmus* E mesében allúziós szinten, of course, 'történeti' réteg is fellelhető. többnyire nagyon ismert személyekre és szövegekre utal Roubaud – ironikus kifordítással: a nyugati szerzetesség atyjának, Szent Benedeknek az i. sz. VI. században készült *Regulá*-járá, Utherpandragonra, aki a Graal Merlin-részéből lépett elő.<sup>10</sup> S van még egy, szerintem lényeges, bár a magyar olvasó számára szinte láthatatlan középkor-utalás a szövegben!

Az algebrikus szerkezet szilárdságát rendre szétporlasztják a szójátékok: a 'complots – compots' (kiforradalmak és befőttek), a 'cousine – cuisine' (unokanővér és konyha) stb. E szerkezetromboló szójátékok kapcsán kell bevallanunk, hogy e mesében eredetileg *labrador* emesének híre – hamva sincs, szerepel viszont helyette le Comte du Labrador. Az alaknak a mese történetében nincs különösebb szerepe, pontosabban pusztán a *conte – comte*, – kiejtésben azonos hangalakú – „mese” és „őgróf” szójáték egyik alkotóelemének a hordozója. Ezért cserélhettem fel nyugodtan a szintén titokzatos, magyar emesével, aki a nevével szintén részt vesz az 'e mese – emese' szójátékban, s aki a névén keresztül szintén az archaikusra, a magyar archaikumra utal. A 'conte – comte' szójáték a román nyelvek egyik középkori őstojása, s ezzel a ténnyel a középkorász Roubaud természetesen tökéletesen tisztában van. Egyik újabb könyvében Roger Dragonetti így ír erről a kérdésről: „*Fáral a Zsonglőrök a középkori Franciaországban* című művében csodálkozva állapította meg, hány XIII. századi költő nevéhez társult a 'király' cím: Huon le roi, Adenet le roi, Le Roy Capenet stb. ... Tegyük még ehhez az oc és az oïl nyelvben

<sup>9</sup> 9. Jacques Roubaud: *La fleur inverse. Essai sur l'art formel des troubadours*, Éd. Ramsay, Paris, 1986, 21-22.

<sup>10</sup> Trubadúrmonográfiájában is többször visszatér az *amors* belső, polémikus és narratív mese-illusztrációjának a tézise. A 'bretagne-i anyagról' ld. még Jacques Roubaud: „*Fragments du Livre de Blaise*”, *Change*, 14, 1973, 208–218. A Merlin-történet prózai változatát ld. Robert de Boron: *Le roman du Graal. Manuscrit de Modène*. Sajtó alá rendezte Bernard Cerquiglini, 10/18, Paris, 1981, 73–195.

egyaránt gyakori játékot a „comte” és a „conte” szavakkal: a homonímia itt is a történetmondás nemes eredetét hivatott sugallni.”<sup>11</sup>

A 'conte – comte' azonosítás tehát ugyanazt szolgálta, mint amit például a trubadúrok számára IX. Vilmos vidája, rövid életrajza a királyi utódok genealógiájának bemutatásával: ott a trobar, itt a mese arisztokratikus, nemesi eredetét állítja. Hiszen ez mégiscsak Hoppy *hercegnő* meséje.

*végezettr e a nyelv* Amiképp az algebrikus szerkezetet alogikus szójátékok rombolják, úgy rombolja a matematikai feladványok és a mesék nyelvéből kiképzett egységes nyelvezetet a kutya nyelve. Első megszólalásakor a kutya még szimplán matekul beszél, csak a hangzó mondat fonetikailag a kiejtéskor (a kiugatáskor) erősen megsérült. E sérült fonetika viszonylag könnyűszerrel rekonstruálható, visszaalakítható magyarul erre a kijelentésre: „Egy négyelemű osztály szükségszerűen változó.” Az algebrikus, a felépítését tekintve rendkívül „észese” mű viszont a nyelvi káosszal, egy visszaalakíthatatlan (?) kutyanyelvű négysorossal zárul, a tipográfiai elrendezést tekintve talán kutyastrófával, és ez fordíthatlanul maradt a szövegben. A fordíthatatlanság szomorú ténye mellé egy kedves érvet is illeszthetünk. Az OuLiPo-társ Georges Perec *Az Élet használati utasítás* című fantasztikus regénymonstrumában szerepel – ki nem szerepel itt? – egy Orosz, akit egyébként Abel Speiss-nek hívnak, s egy öreg, érzelmes elzászi állatorvos. Az öreg az eszményi oulipós karikatúrája lehetne. Az OuLiPo roppant vázlatos bemutatását zárjuk tehát e karikatúra bemutatásával!

Az Orosz az idejét újságokból kiolvasott találós kérdések megfejtésével tölti, matematikai és logikai problémák megoldásával, szőlánc-alkotással (mint nálunk a TŰZ – TÍZ – VÍZ, nála az út a bortól a vízig, a férfitől a nőig, a költeménytől a prózáig:

VIN...HOMME...POÈME

VAN...GOMME...POÈTE

VAU...GEMME...PRÈTE

EAU...FEMME...PROTE

<sup>11</sup> Roger Dragonetti: *Le gai savoir dans la rhétorique courtoise. Flamenca et Jofroi de Poitiers*, Éd. du Seuil, 1982, 17., valamint u. ő: *La vie de la lettre au Moyen Âge (Le Conte du Graal)*, Éd. du Seuil, Paris, 1980, az 5. fejezetben, különösen 117–118.

## Fordítás

... ..PROSE), anagrammákkal stb.

De „Igazi specialitása a kriptogramma volt. Ám míg nagy győzelmet aratott a *Réveil de Vienne et Romans* szervezte HÁROMEZER FRANK pénzdíjas Nagy Nemzeti Versenyen, mivel felfedezte, hogy az

acecil...ihnalz...ruiopn  
toeedt...zaemen...eeuart  
odxhnp...trvree...noupvg  
eedgnc...estlev...artuee  
arnuro...ennios...ouitse  
spesdr...erssur...mtqssl

megfejtését a *Marseillaise* első strófája adja, addig soha nem sikerült megoldania A Francia Kutyában közölt rejtvényt:

t' cea uc tsel rs  
n neo rt aluot  
ia ouna s ilel-  
-rc oal el ntoi

– s egyedül az vigasztalta, hogy egyetlen vetélytársa sem jött rá, így a folyóirat arra a döntésre jutott, hogy első díjat nem ad ki.”<sup>12</sup>

Perc tehát idézetesen bevette a Hoppy hercegnő kutyanyelvű szövegét a természetesen *à la mémoire Raymond Queneau* ajánlású regényébe, költött hozzá egy szakfolyóiratot, s főként rögzítette a megoldhatatlanságot.

A Hoppy hercegnő egésze felett – nem csak a befejezése miatt – az enigma szelleme lebeg. Rejtvény, zár, ördöglakat. E hivatlan és avatatlan széljegyzetek írása közben még ha meg is lenne, akkor sem adnánk meg hozzá, tokban, la contreciau, az ellenkulcsot.

Szigeti Csaba

<sup>12</sup> Georges Perec: *La Vie mode d'emploi* (romans), Hachette, Paris, 1978, 509–510.